

1. **Autor:** ks. Wojciech Cichosz
 2. **Tytuł:** *Wiesław Dyk (red.), „Egzobiologia czyli poszukiwanie życia w Kosmosie, praca zbiorowa”, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2002, ss. 114*
 3. **Źródło:** red. Z. Kropidłowski, „Universitas Gedanensis”, 2002, nr 2 (26), s. 107-110
-

W. Dyk (red.), *Egzobiologia, czyli poszukiwanie życia w Kosmosie*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2002, ss. 201.

Non omnis móriar!
[Horátius Quintus Flaccus¹]

Nie tylko Horacy, ale i ks. prof. dr hab. Kazimierz Kloskowski oraz ks. prof. dr hab. Szczepan W. Ślaga – żyją w pamięci potomnych. Cieszą zatem sympozja i pozycje książkowe, które poświęca się pamięci Wielkich Ludzi. Niemalże tradycją szczecińskiego środowiska uniwersyteckiego stało się organizowanie naukowych debat dotyczących istotnych problemów współczesności, których owocem są kolejne dzieła dyskursywne. W minionych latach podejmowano takie tematy jak: *Wiara i nauka; Zwierzę w badaniach naukowych; Zagadnienia bioetyki w inżynierii genetycznej* czy też *Nauka w poszukiwaniu duszy ludzkiej*. Tegoroczne sympozjum było niezwykle ważne i interesujące zwłaszcza dla naszego środowiska intelektualnego, gdyż poświęcone zostało wybitnemu gdańskiemu filozofowi przyrody i bioetykowi, jakim był ks. prof. dr hab. Kazimierz Kloskowski (1953-1999)² oraz łódzkim uczoneму –

¹ Żył w latach 65 – 8 przed narodzeniem Chrystusa. Jeden z najwybitniejszych liryków rzymskich. Swą twórczością wywierał wpływ na teorię literatury do XIX wieku. Napisał: *Epody (Épodon liber)*, *Satyry (Sermones)*, *Pieśni (Cármina)* i *Listy (Epistulae)*.

² Nota biograficzna m. in.: K. Kloskowski, *Rola przypadku w genezie życia*, red. J. M. Dołęga i J. Meller, „Episteme”, nr 3, Olecko 2000, s. 7-12.

ks. prof. dr. hab. Szczepanowi W. Śladze (1934-1995)³. Temat spotkania nie mógł być inny: *Egzobiologia, czyli poszukiwanie życia w Kosmosie*.

Książka pod redakcją Wiesława Dyka jest niezwykle udaną, interesującą i metodologicznie uporządkowaną prezentacją referatów wygłoszonych w czasie tej intelektualnej uczty: ks. prof. dra hab. Mieczysława Lubańskiego (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) – *Aspekty metodologiczne i światopoglądowe egzosocjologii*; prof. dra hab. Jerzego Stelmacha (Uniwersytet Szczeciński) – *Stworzenie warunków do powstania życia w kontekście ewolucji wczesnego Wszechświata*; prof. dra hab. Mariana Wnuka i prof. dra hab. Józefa Zona (Katolicki Uniwersytet Lubelski) – *Znaczenie paleobiofizyki dla egzobiologii*; ks. dra Eligiusza Piotrowskiego (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) – *Egzobiologia – spojrzenie teologa*; ks. prof. dra hab. Wiesława Dyka (Szczecińskie Towarzystwo Naukowe) – *Protobiologia jako nauka interdyscyplinarna*.

Lektura zaproponowanych rozważań wskazuje, że samo podjęcie tematu egzobiologii⁴, to nie lada zadanie, albowiem trudno się zwrócić w jakąkolwiek stronę i udać się w określonym kierunku. Okazuje się, że dotychczasowe badania przyrodnicze zaczątków życia stoją nie przed dylematem interpretacji powstania życia drogą przypadku lub konieczności, lecz wobec pytania: czy z pomocą przypadku przyczynowo wyjaśniać, czy też zrezygnować z prób wyjaśnienia genezy życia⁵. Nie ma dziś żadnych wątpliwości, iż problem genezy życia może stanowić przedmiot badań zarówno nauk przyrodniczych, jak i filozoficznych. Pierwsze z nich ograniczają się do wyodrębnienia i zinterpretowania określonych faktów przyrodniczych w ramach – używając wyrażenia Kazimierza Kłósaka –

³ Nota biograficzna m. in.: Ks. Sł. Szczyrba, *Rys biograficzny ks. prof. dra hab. Szczepana Witolda Ślaga*, red. I. Pękalski, „Łódzkie Studia Teologiczne”, nr 6, 1997, s. 3-10.

⁴ Egzobiologia – dział biologii zajmujący się poszukiwaniem form życia na Ziemi w ekstremalnie niekorzystnych warunkach. *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa 2000: „Egzo- pierwszy człon wyrazów złożonych, wskazujący na zewnętrzny, usytuowany lub skierowany za zewnątrz zakres działania jakiegoś zjawiska (określanego drugim członem)”.

⁵ Por. K. Kłoskowski, *Rola przypadku w genezie życia*, dz. cyt., s. 33; W. Dyk, *Rola praw biologicznych w wyjaśnianiu ewolucyjnym*, Szczecin 1998; A. Lemańska, K. Kłoskowski, *Empiriologiczna teoria nauk szczegółowych*, red. M. Lubański i Sz. W. Ślaga, „Z Zagadnień Filozofii Przyrodznawstwa i Filozofii Przyrody”, t. XV, Warszawa 1996, s. 183-226.

empirycznych opisów fenomenologicznych, zaś drugie prowadzą dociekania o charakterze metodologiczno-epistemologicznym oraz ontologicznym, poszukując i odwołując się tym samym do adekwatnych przyczyn sprawczych.

Rozważania na temat możliwości powstania życia (również w Kosmosie), jego czasu i miejsca, przypadkowości czy też konieczności, mogą prowadzić do zasadniczych wniosków, o których, notabene, pisze ks. prof. Kazimierz Kłoskowski w jednej ze swoich książek⁶. I tak, po pierwsze, przypadek nie jest samoistną przyczyną procesów ewolucji prebiotycznej, albowiem na zakres pojęcia przyczyny składają się, oprócz przypadku, także „konieczności naturalne”, czyli związki i struktury podlegające ewolucji fizyko-chemicznej. W takim też sensie można mówić, że przypadek i „konieczności naturalne” określają kierunek procesów zachodzących na pierwotnej Ziemi, jak również w Kosmosie. Po drugie, dane zjawisko, np. powstania życia, nazywa się zdarzeniem przypadkowym ze względu na określone prawo przyrody, chociaż nie wyklucza ono możliwości, iż w kontekście innego prawa będzie zaliczane do klasy zdarzeń koniecznych (prawo strukturalne, prawo probabilistyczne). Po trzecie, poszukując podtekstu filozoficznego dla zawartych w teoriach interpretacji, odnosi się wrażenie, że w teorii genetycznej i fotochemicznej uwzględnia się determinizm mechaniczny (słaba znajomość przyczyn ewolucji prebiotycznej). Ponadto, w dawniejszych teoriach na temat powstania życia (dotyczy to również koncepcji Jacquesa Monoda) zauważamy wyraźną zależność twierdzeń o początku życia od determinizmu statystycznego (odwoływanie się do obliczeń, które służą do potwierdzenia lub zanegowania zdarzeń przypadkowych). Wobec powyższych sformułowań, można dodać jeszcze jedno ważne stwierdzenie: we współczesnych teoriach odwoływanie się do przypadku opiera się na tzw. autodeterminizmie strukturalnym, w którym istotne są zdarzenia o charakterze masowym (seria prób), liczbowe wyrażenia możliwości

⁶ K. Kłoskowski, *Rola przypadku w genezie życia*, dz. cyt., s. 43; W. Krajewski, *Konieczność, przypadek, prawo statystyczne*, Warszawa 1982; W. J. H. Kunicki-Goldfinger, *Przypadek – konieczność – możliwość*, „Studia Filozoficzne”, nr 2, 1988, s. 129-137.

zachodzenia kolejnych zdarzeń (polimeryzacja związków chemicznych, które posiadały własności ze względu na mający pojawić się układ).

Wobec powyższego, nietrudno zauważyć, że podłożem różnicującym poszczególne koncepcje abiogenezy jest w szczególności to, że w swoich wywodach na temat przypadku odwołują się albo do determinizmu mechanicznego (teoria genetyczna i fotochemiczna), albo do determinizmu statystycznego (teoria probabilistyczna i teoria przypadku J. Monoda) lub wreszcie – co czynią wszystkie teorie współczesne – do tzw. determinizmu strukturalnego. Ponadto, należałoby postulować, że w twierdzeniu, iż przypadek to przyczyna (inicjator) ewolucji, ukryty jest postulat jego celowego działania. Z kolei przez celowe działanie rozumie się zespół funkcji zachodzących pomiędzy zjawiskami. A to z kolei rodzi, niemal automatycznie, kolejne pytanie: *czy nie narzuca się owej celowości zdarzeniom przypadkowym?*⁷.

Książka prof. dra hab. Wiesława Dyka jest odważną próbą wychodzenia naprzeciw współczesnym zapotrzebowaniom naukowo-kulturowym. Brak całościowej korekty, jak również błędy redakcyjne i usterki edytorskie w żadnym stopniu nie umniejszają znaczenia tej pozycji książkowej. Mimo podjętego ogromnie trudnego zadania, W. Dyk w sposób analityczno-syntetyczny prezentuje współczesną myśl przyrodniczo-filozoficzną wobec postawionego w temacie problemu i zapowiada kolejną interesującą debatę: *Globalizacja i etyka w świetle transgresyjnej koncepcji człowieka*.

Wojciech Cichosz (Gdańsk)

⁷ K. Kloskowski, *Zagadnienie determinizmu ewolucyjnego. Studium biofilozoficzne*, Gdańsk 1990, s. 217; tenże, *Między ewolucją a kreacją*, Warszawa 1994; M. Heller, *Historia kosmiczna i jej granice. Miejsce historii Wszechświata w historii kultury*, „Znak”, nr 5, 1993, s. 4-14; tenże, *Szczęście w przestrzeniach Banacha*, Kraków 1995; W. Krajewski, *Czy przesłanki wyjaśniania naukowego muszą być prawdziwe?*, „Studia Filozoficzne”, nr 7, 1986, s. 3-15.